

ВИМОГИ ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Олена Штефан

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу захисту прав
інтелектуальної власності НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ORCID: 0000-0002-6334-0040*

Розкрито взаємозв'язок між категоріями «вимоги», «способи захисту», «засоби захисту», «санкції», «предмет позову», акцентовано увагу на відсутності їх визначення у законодавстві України. Визначено проблеми, які виникають при захисті авторського права і суміжних прав через відсутність чіткого розмежування змісту вказаних категорій та роль судової практики у процесі їх вирішення. Наведено правові позиції Європейського суду справедливості, які розширюють можливості судових органів у конкретизації санкцій з метою ефективного судового захисту порушених, невизнаних, оспорюваних прав та інтересів осіб.

Ключові слова: авторське право, способи захисту, вимоги, позов, предмет позову, засоби захисту

Постановка проблеми. У новому Законі України «Про авторське право і суміжні права» (далі — Закон України) імплементовано численні положення Директив ЄС у сфері авторського права і суміжних справ. У результаті цього певних змін зазнав існуючий механізм реалізації суб'єктивних прав учасників правовідносин у визначеній сфері та законодавчі підходи до здійснення їх цивільно-правового захисту. Водночас не всі питання знайшли своє вирішення. Є такі, що досі не втратили актуальності. Першою чергою, це стосується співвідношення категорій «вимоги» і «способи захисту», які можуть заявляти особи при зверненні до суду з позовними заявами, коли вони вважають, що їхні права, свободи та інтереси порушені. Незважаючи на те що вказані категорії належать до сфери матеріального права, вони використовуються й у процесуальному законодавстві, коли мова йде про реалізацію процесуальних повноважень суб'єктів цих правовідносин. Існуюча правова невизначеність змісту вказаних категорій призводить на практиці до певних труднощів у кваліфікації вимог, з якими суб'єкти звертаються до суду за захистом своїх прав та визначення відповідних способів їх забезпечення.

Літературний огляд. Правові способи захисту авторського права і суміжних прав були предметом одиничних досліджень, які ґрунтувалися на аналізі старого законодавства у сфері авторського права і суміжних прав та відповідній судовій правозастосовній практиці і були присвячені переважно особливостям застосування окремих способів захисту авторського права і суміжних прав. Співвідношення категорій «вимоги» та «способи захисту» не були предметом дослідження вітчизняних науковців.

Мета дослідження полягає у визначенні співвідношення категорій «вимоги» та «способи захисту» через призму співвідношення матеріального і процесуального законодавства та правозастосовної практики.

Виклад основного матеріалу. Дослідження співвідношення категорій «вимоги» та «способи захисту» логічно розпочати з аналізу ч. 2 ст. 55 Закону України, у якій закріплено, що особи, зазначені у ч. 1 ст. 55 Закону України, мають право звертатися за захистом авторського права та/або суміжних прав до суду з будь-якими вимогами, не забороненими законом. У наведеній нормі Закону України, яким урегулюються приватноправові відносини, не використовуючи термін «позов», законодавець використав визначення процесуального терміна «позов» із вказівкою на сферу спірних правовідносин — авторсько-правових. Такий висновок безпосередньо впливає з аналізу цивільного процесуального законодавства, судової правозастосовної практики та процесуальної доктрини.

Як відомо, термін «позов» (з лат. «actio») розуміється як дія, спрямована на захист свого права. Позов має дуалістичну природу — процесуальний засіб захисту (legis actiones) і втілення матеріально-правової вимоги до порушника прав [1, с. 31–33].

На законодавчому рівні термін «позов» не має свого визначення. Натомість у процесуальній доктрині можна виокремити кілька концептуальних підходів до його визначення, що стали основою матеріально-правової, процесуально-правової та єдиної концепції позову. Відповідно до матеріально-правової концепції позов визначається як прояв суб'єктивного матеріального права на захист [2, с. 5]. За процесуально-правовою концепцією позов — це звернута до суду вимога за захистом суб'єктивного цивільного права або охоронюваного законом інтересу, процесуальні дії щодо відкриття провадження у справі [3, с. 96]. Найбільш поширеними серед науковців є визначення позову, які базуються на об'єднанні двох попередніх концепцій у єдину концепцію, відповідно до якої позов має дві сторони; матеріальну і процесуальну. Відповідно до цієї концепції позов — це звернена через суд матеріально-правова вимога позивача до відповідача щодо захисту порушеного, оспорюваного чи невизнаного права або охоронюваного законом інтересу, яка розглядається у визначеному законом процесуальному порядку [4, с. 130].

Слід зазначити, що суд у своїй правозастосовній діяльності в питанні визначення позову поділяє саме концепцію єдиного поняття позову, фактично повторюючи визначення позову у своїй постанові 2021 року, яке тривалий час є панівним у доктрині цивільного процесуального права, а саме: позов розуміється судом як звернена через суд до відповідача матеріально-правова вимога про поновлення порушеного чи оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу, який здійснюється в певній, визначеній законом процесуальній формі [5].

Повертаючись до ч. 2 ст. 55 Закону України, можна зробити висновок, що законодавець, не використовуючи саму категорію «позов», звернувся до його змісту (поняття), яке притаманне саме процесуально-правовій концепції, що не враховує в повному обсязі матеріально-правової сторони позову та необґрунтовано звужує його сутність, не відображає його правову природу, а також не відповідає судовій правозастосовній практиці.

Варто зазначити, що у попередньому законі норма, присвячена способам цивільно-правового захисту, формулювалася через наведення переліку прав суб'єктів авторського права і суміжних прав, спрямованих на захист їхніх прав у разі порушення. При цьому в переліку наводилися види позовів, з якими заінтересовані особи могли звертатися до суду.

Закріплене ч. 2 ст. 55 Закону України формулювання «особи... мають право звертатися за захистом авторського права та/або суміжних прав до суду з будь-якими вимогами...» не є новим для цивільної процесуальної доктрини. Ще у середині ХХ століття таке формулювання зазнавало критики на тій підставі, що словосполучення «особа, звертаючись до суду з вимогами» сприймається так, ніби суд є порушником суб'єктивного права,

є суб'єктом спірних правовідносин, у той час як вимога звернута, у першу чергу, до порушника суб'єктивних прав. Те, що позовна заява подається до суду у відповідній формі та належними суб'єктами права, не свідчить про коректність закріплення на рівні закону мовної зв'язки «звернення до суду з вимогою», тим більше, коли після цього наводиться перелік вимог відповідно до предмета спору.

З огляду на такі міркування більш коректно було б вказати у ч. 2 ст. 55 Закону України способи захисту авторського права і суміжних прав або зробити вказівку на права суб'єктів авторського права і суміжних прав щодо можливих варіантів захисту їхніх прав у разі порушення, оспорування або невизнання.

Слід констатувати, що визначення термінів «вимога» та «способи захисту» відсутні на законодавчому рівні. Натомість суд у своїй правозастосовній діяльності визначив «вимогу» через предмет позову. Так, вимога є матеріально-правовою, що звертається позивачем до відповідача через суд, та є змістом такого елементу позову як його предмет. У судовій практиці також розрізняється предмет позову та предмет спору, що є об'єктом спірних правовідносин, матеріально-правовий об'єкт, з приводу якого виник правовий конфлікт між позивачем і відповідачем [6].

Звернення до класифікації позовів у процесуальній доктрині дасть можливість проілюструвати «вимоги», які можуть бути у суб'єктів авторського права і суміжних прав у разі порушення, оспорування або невизнання їхніх прав.

Саме за предметом позову, у якому втілюється матеріально-правова вимога у процесуальній доктрині, прийнято так класифікувати позови:

- 1) позови про присудження;
- 2) позови про визнання;
- 3) перетворювальні позови.

Якщо виходити зі специфіки спірних авторсько-правових відносин, то у позовах про присудження його предметом буде вимога позивача про присудження відповідача до певних дій або бездіяльності, де способом захисту буде припинення незаконного використання твору.

У позовах про визнання предметом буде вимога позивача про визнання наявності або відсутності певних матеріально-правових відносин, способом захисту — визнання авторства на твір.

У перетворювальних позовах відповідно предметом буде виступати вимога позивача про припинення або зміну правовідносин, а способом захисту — зміна умов ліцензійного договору.

Відповідно до цивільного процесуального законодавства виключним правом позивача є право заявляти вимоги щодо захисту свого права, яке він вважає порушеним. При цьому позивач може змінити предмет позову (ч. 3 ст. 49 ЦПК України). Така процесуальна дія може відбутися до початку розгляду справи по суті. Суд розглядає справу в межах заявлених вимог позивача (ч. 1 ст. 13 ЦПК України).

Зміст вимог конкретизується у способах захисту прав, свобод та інтересів.

Верховний Суд дав визначення й способам захисту: спосіб захисту права чи інтересу може бути визначено як вираз змісту (суті) міри державного примусу, за допомогою якого відбувається досягнення бажаного для особи правового результату, право чи інтерес якої порушені. Спосіб захисту втілює безпосередню мету, якої прагне досягти суб'єкт захисту (позивач), вважаючи, що у такий спосіб буде припинено порушення (чи оспорування) його прав, він компенсує витрати, що виникли у зв'язку з порушенням його прав, або в інший спосіб нівелює негативні наслідки порушення його прав [7]. Спосіб захисту прав та інтересів конкретизується у санкціях (настання невідгідних наслідків для порушника прав та інтересів). Позивач самостійно визначає способи захисту своїх прав або інтересів, які він вважає порушеними, вказуючи такий спосіб у позовній заяві (ч. 3 ст. 175 ЦПК України).

Якщо закон або договір не визначає ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону (ч. 2 ст. 5 ЦПК України).

Як зазначалося, у позові втілюється як матеріально-правова сторона, так і процесуальна. Предмет позову відображає матеріально-правову сторону позову — звернення позивача до відповідача з вимогою, що ґрунтується на нормах матеріального права. Зміст позову — це процесуально-правова складова, що втілюється у зверненні позивача до суду з вимогою застосувати той чи інший спосіб захисту його прав та інтересів. Застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту суб'єктивного права, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення. З цією метою суд повинен з'ясувати характер спірних правовідносин сторін (предмет і підставу позову), характер порушеного права позивача та можливість його захисту в обраний ним спосіб [8].

Наведене положення ч. 2 ст. 5 ЦПК України призвело до загострення полеміки між представниками двох правових концепцій щодо розуміння повноваження суду застосувати інші способи захисту, які прямо не передбачені законом або договором, однак не суперечать йому. Перша концепція — «ультрадиспозитивна», відповідно до неї суд виступає як арбітр між позивачем і відповідачем, відтак він не повинен забезпечувати, щоб у майбутньому примус держави був ефективно застосований. Відтак якщо позивач звернувся, наприклад, з позовом про визнання неправомірною поведінку відповідача, це все, що він хоче одержати в результаті розгляду справи судом. Друга концепція отримала назву «дискреційний ремедіалізм» — тобто покладення на суд обов'язку самостійно знайти той спосіб захисту, яким порушене право може бути захищено. Від позивача вимагається обґрунтувати, що він має право і що це право було порушено. Якщо той спосіб, який пропонує позивач, не є належним чи ефективним, суд мав би сам знайти належний спосіб [9].

Викладене дає можливість зробити висновок, що матеріально-правові вимоги позивача до відповідача суд при розгляді справи не може змінювати, а навпаки зобов'язаний розглянути справу виключно в межах заявлених позивачем вимог. Натомість способи захисту суд, керуючись метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, може змінити на той спосіб захисту, який закріплений законом.

З огляду на судову практику, що зараз склалася, судді у своїй діяльності поділяють ультрадиспозитивну концепцію, тобто якщо суд у результаті розгляду справи доходить висновку, що позивач визначив спосіб захисту, який не буде відповідати ефективному захисту права, то відмовляє у задоволенні позовних вимог з підстав неефективності вказаного позивачем способу захисту. Суд у процесі розгляду і вирішення справи здійснює правозастосовну діяльність, він не повинен «вигадувати» спосіб захисту, не передбачений законом або договором, він має застосувати адекватний спосіб захисту, що відповідав би ефективному захисту порушеного, оспорюваного або невизнаного права.

Говорячи про порушення у сфері авторського права і суміжних прав, слід ураховувати, що ці порушення здебільшого є комплексними, тобто порушуються як майнові, так і немайнові права суб'єктів цих правовідносин. Обрання способу захисту позивачем своїх порушених прав має враховувати, які права, майнові або немайнові, повинні бути захищені, відновлені, та одночасно слід оцінювати, чи буде обраний спосіб захисту ефективним.

У цьому контексті показовим є позиція Верховного Суду, викладена у постанові від 30 січня 2023 року у справі № 569/17272/15-ц. Так, суд у своєму рішенні вказав на різну правову природу майнових і немайнових авторських прав — вони є різними за змістом і є незалежними одне від одного. Ця різниця безпосередньо впливає на обрання того чи

іншого ефективного способу захисту: «право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору входить до складу особистих немайнових прав інтелектуальної власності на твір; натомість таке право не входить до складу майнових прав інтелектуальної власності на твір. При цьому виключне право дозволяти використання твору входить до складу майнових прав інтелектуальної власності на твір; натомість таке право не входить до складу особистих немайнових прав інтелектуальної власності на твір. Відповідно суд зробив висновок, що у зв'язку з різним змістом особистих немайнових прав інтелектуальної власності, з одного боку, і майнових прав інтелектуальної власності — з іншого, їх порушення пов'язується з різними обставинами. Так, використання твору без зазначення імені автора є порушенням його особистого немайнового права інтелектуальної власності, однак не є порушенням майнового права інтелектуальної власності суб'єкта такого права. Натомість використання твору без дозволу суб'єкта майнових прав інтелектуальної власності на цей твір є порушенням виключного майнового права такого суб'єкта, однак не є порушенням особистого немайнового права інтелектуальної власності автора твору. Різна правова природа порушених авторських прав впливає на обрання способу захисту — «різний зміст особистих немайнових прав інтелектуальної власності і майнових прав інтелектуальної власності та різний характер їх можливих порушень зумовлюють і різницю в належних способах, які здатні призвести до ефективного захисту цих прав». Саме з цієї позиції суд здійснив оцінку обраних способів захисту немайнових прав позивача, безпосередньо зазначивши, що «спосіб захисту, обраний позивачем, є належним, бо дозволяє ефективно захистити порушене особисте немайнове право інтелектуальної власності — право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору. Саме це право було порушене відповідачем шляхом використання твору без зазначення імені автора. Таке право може бути ефективно захищене шляхом ухвалення судового рішення про публікацію у пресі інформації про допущене порушення, оскільки внаслідок такої публікації інформація про авторство, прихована порушником, доводиться до відома невизначеного кола осіб. Таким чином, позовна вимога про публікацію у пресі інформації про допущене порушення відповідає належному способу захисту вказаного особистого немайнового права інтелектуальної власності на твір. Оцінюючи обраний позивачем спосіб захисту майнового авторського права, суд зважав на зміст порушення — використання твору без дозволу суб'єкта, якому належить авторське право і суміжні права, зазначивши, що вимога про стягнення грошової компенсації за порушення виключного майнового права (визначивши її розмір з огляду на шість випадків порушення майнового права) «відповідає належному способу захисту вказаного виключного майнового права, оскільки має економічний зміст. Тому присудження грошової компенсації за стверджуване порушення виключного майнового права здатне його захистити. Натомість виключне майнове право дозволяти використання твору не може бути захищене шляхом опублікування повідомлення про порушення, бо воно не приведе до поновлення майнової сфери позивача» [10].

Наведені позиції Верховного Суду дають змогу зробити такі висновки:

- характер порушення та правова природа порушених майнових і немайнових авторського права і/або суміжних прав безпосередньо впливають на обрання способу захисту;
- спосіб захисту повинен бути ефективним, тобто реально спрямованим на захист порушеного суб'єктивного авторського права і суміжних прав.

Наведене рішення суду також проілюструвало існуючу проблему матеріального законодавства щодо його невідповідності принципу правової визначеності, який є невід'ємною складовою принципу верховенства права. Таким чином, якщо на рівні правової доктрини можна розвести такі поняття як «вимоги», «спосіб захисту», «санкції», то відповідно до законодавства у сфері авторського права і суміжних прав відбувається повне змішання цих понять.

Свою чергою, ґрунтуючись на викладеному аналізі доктринальних позицій та судової правозастосовної практики, порівнюючи перелік «вимог», закріплених у ч. 2 ст. 55 Закону України, та перелік «способів захисту», закріплених у ч. 2 ст. 16 ЦК України, можна дійти висновку, що законодавець у цих переліках змішав як вимоги, так і способи захисту.

Щоб остаточно переконатися в істинності зробленого висновку, слід дослідити положення ч. 3-5 Закону України, що містять перелік рішень, які може ухвалити суд. Як відомо, розгляд справи по суті заявлених вимог судом першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду (ч. 3 ст. 258 ЦПК України). У рішенні суду вирішується доля заявлених вимог: у мотивувальній частині рішення має бути зазначений висновок суду про задоволення позову чи про відмову в позові повністю або частково щодо кожної із заявлених вимог (ч. 5 ст. 265 ЦПК України).

Слід також ураховувати, що в процесі розгляду справи суд зобов'язаний з'ясувати характер спірних правовідносин (предмет і підстави позову), наявність/відсутність порушеного права чи інтересу та можливість його поновлення/захисту в обраний спосіб [11].

Стаття 2 ЦПК України вказує, що мета цивільного судочинства полягає в ефективному захисті порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Відповідно до позицій Верховного Суду, викладених у постановках, суд ефективність захисту пов'язує із застосуванням належного способу захисту порушених прав [12].

Зважаючи на критерій ефективності способу захисту, Верховний Суд зазначає, що застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорювання. Ефективним способом захисту права є такий, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорювання та спричиненим цими діями наслідкам [13].

Відповідно до положень процесуального законодавства суди у своїй правозастосовній практиці розрізняють «неналежний спосіб захисту» та «неефективний спосіб захисту». Обрання позивачем при зверненні до суду неналежного способу захисту є самостійною підставою для відмови у задоволенні позовних вимог [14], також обрання позивачем неефективного способу захисту порушеного права має призводити до відмови в задоволенні позову [15].

Деякі дослідники, аналізуючи судову практику на предмет ефективності захисту порушених прав, досить часто здійснюють підміну поняття «способи захисту» на «засоби захисту» [16]. Під засобами захисту зазвичай розуміють санкції, спрямовані на забезпечення інтересів суб'єктів цивільних правовідносин [17, с. 44].

Як уже зазначалося, способи захисту прав знаходять свою конкретизацію у засобах захисту, тобто у санкціях. Якщо зважати на те, що суд у процесі розгляду справи має з'ясувати всі обставини справи і застосувати відповідний спосіб захисту, що конкретизується у санкції, то у сфері цивільно-правового захисту можуть виникати досить суттєві проблеми, коли обраний позивачем спосіб захисту суд визнає неналежним або неефективним. Складність обрання належного та ефективного способу захисту в межах цивільно-правового захисту прав суб'єктів авторського права і/або суміжних прав полягає у тому, що Закон України не пов'язує способи захисту з відповідними санкціями, на відміну, наприклад, від Кримінального кодексу України або Кодексу України про адміністративні правопорушення, в яких за відповідні порушення прав передбачена відповідна санкція. Складності можуть виникнути й у суду при застосуванні тієї чи іншої санкції до порушника авторського права та/або суміжних прав.

Так, наприклад, позивач у своїй позовній заяві може просити суд застосувати до порушника таку санкцію як конфіскація обладнання, що використовувалося для відтворення піратських примірників об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав,

та їх знищення за рахунок правопорушника. Однак у ст. 55 Закону України не зазначається, у яких випадках така санкція може бути застосована. Натомість Європейський суд справедливості, рішення якого для наших судів не є джерелом права, визначив перелік обставин, за наявності яких така санкція як конфіскація обладнання, що використовувалося для виготовлення контрафактної продукції, яка містить об'єкти права інтелектуальної власності, не застосовується, а саме:

- близькість закінчення терміну дії патенту або свідоцтва;
- наявність часткового порушення, навіть якщо воно включає істотний елемент;
- товари, що порушують авторські права, можуть бути використані для різних видів діяльності;
- щодо виробничого обладнання, яке безпосередньо не пов'язане з виробництвом товарів, що порушують право інтелектуальної власності;
- засоби виробництва мають значну вартість та їх ліквідація завдала б серйозної шкоди національній економіці.

Замість конфіскації обладнання суди країн ЄС, за наявності наведених обставин, застосовують штрафні санкції до порушників прав інтелектуальної власності [18].

Якби наше законодавство у сфері авторського права було більш конкретизованим у визначенні способів захисту та їх зв'язку з відповідною санкцією, а рішення Європейського суду справедливості набули хоча б рекомендаційного характеру, то питання щодо неналежного способу захисту та ефективного способу захисту при розгляді й вирішенні багатьох справ про захист порушених авторського права та/або суміжних прав були б зняті за рахунок розширення компетенції суду щодо зміни способів захисту, визначених позивачем.

Таким чином, ефективний захист авторського права і/або суміжних прав залежить від обраних форм, способів та засобів захисту.

Повертаючись до рішень суду, слід зазначити, що вони, як і позови, можуть бути класифіковані за предметом позовних вимог, тобто:

- 1) рішення про присудження;
- 2) рішення про визнання;
- 3) перетворювальні (конститутивні) рішення.

У ч. 3–5 Закону України має місце змішання способів захисту із санкціями, які може застосувати суд до особи, яка вчинила порушення авторського права і/або суміжних прав. У зазначеній нормі закону відсутня кореляція рішення суду з вимогами позивача, відтак словосполучення «Суд має право постановити рішення про» використовується некоректно.

Висновки. Принцип правової визначеності, який є складовою принципу верховенства права, полягає у сукупності вимог до функціонування правової системи держави з метою забезпечення процесів правотворчості та правозастосування. Саме тому, коли виникає потреба у судовому захисті порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів суб'єктів авторського права і/або суміжних прав, необхідна чітка законодавча регламентація термінології, кореляції положень матеріального і процесуального законодавства. На сьогодні напрацьовано певні правові позиції, що містяться в судових рішеннях, які можна розглядати як практичне підґрунтя для подальшого вдосконалення законодавства, зокрема й подолання наявних у ньому прогалин. Досягнення такої мети дасть змогу суду у його правозастосовній діяльності, у процесі розгляду і вирішення конкретних справ, здійснювати ефективний захист прав та інтересів суб'єктів спірних правовідносин.

Проведений аналіз доктринальних підходів, норм матеріального і процесуального законодавства та судової практики дав змогу зробити такі висновки:

- необхідно внести зміни ч. 2 ст. 55 Закону України, замінивши термін «вимоги» на «способи захисту авторського права і суміжних прав» або зробити вказів-

ку на права суб'єктів авторського права і суміжних прав щодо можливих варіантів захисту їхніх прав у разі порушення, оспорування або невизнання;

- зміст вимог конкретизується у способах захисту прав, свобод та інтересів, що своєю чергою конкретизуються у засобах захисту (санкціях), водночас це є самостійні правові категорії, які не можна ототожнювати;

- матеріально-правові вимоги позивача до відповідача суд при розгляді справи не може змінювати, а навпаки — зобов'язаний розглянути справу виключно в межах заявлених позивачем вимог. Натомість способи захисту суд, керуючись метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспоруваних прав, свобод чи інтересів, може змінити на спосіб захисту, закріплений законом;

- характер порушення та правова природа порушених майнових та немайнових авторського права і/або суміжних прав безпосередньо впливають на обрання способу захисту;

- спосіб захисту повинен бути ефективним, тобто реально повинен бути спрямований на захист порушеного суб'єктивного авторського права і суміжних прав;

- ефективний захист авторського права і/або суміжних прав залежить від обраних форм, способів та засобів захисту.

Перелік використаних джерел

1. Калюжний Р. А., Яцуринський Ю. В. *Основи римського приватного права: курс лекцій*. Київ: Персонал, 2011. 184 с.
2. Братель О. *Позов — цивільний процесуальний та матеріально-правовий юридичний факт*. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 1. С. 3–10.
3. Немеш П. Ф. *Правове обґрунтування позову в цивільному процесі*. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2018. Вип. 50 (1). С. 95–98.
4. Логінов О. А. Штефан О. О. *Цивільний процес України*. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 368 с.
5. *Постанова Верховного Суду від 14 липня 2021 року у справі № 161/2823/19*. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=98368121&red=100003b72dedb19-9415087f5ed63822867f005&d=5> (дата звернення: 20.05.2023).
6. *Постанова Верховного Суду від 14 липня 2021 року в справі № 161/2823/19*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98368121> (дата звернення: 20.05.2023).
7. *Постанова Верховного Суду України у справі № № 909/243/18 від 14 вересня 2021 р.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99647863?fbclid=IwAR2IKvWu-Mb3ppPdU4GVI2ymKCvHI2_v7m7xq_4oT3UDtOfsbS0l6tQA-JIY (дата звернення: 20.05.2023).
8. *Постанова Верховного Суду у справі № 925/1265/16 від 22 серпня 2018 р.* URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/76474144> (дата звернення: 20.05.2023).
9. Федорів В. *Арбітр чи лікар?* URL: <https://zib.com.ua/ua/print/155532.html> (дата звернення: 01.08.2023).
10. *Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 січня 2019 р. у справі № 569/17272/15-ц*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80116150> (дата звернення: 01.08.2023).
11. *Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України*. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/6AF1EBA6DF621DEDC2257CE60053FFC3> (дата звернення: 20.05.2023).

12. Постанова Верховного Суду від 14.05.2019 у справі № 910/11511/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81940535> (дата звернення: 20.05.2023).
13. Постанова Верховного Суду від 5 червня 2018 року у справі № 338/180/17. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/74963905?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01 (дата звернення: 20.05.2023).
14. Постанова Верховного Суду у справі № 916/3156/17 від 4 червня 2019 р. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/82424016> (дата звернення: 20.05.2023).
15. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 06 березня 2023 року у справі № 761/24372/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/1096070-41> (дата звернення: 20.05.2023).
16. Постанова Верховного Суду від 13 березня 2023 року у справі № 398/1796/20. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=109871518&red=100003c994a642-8abc8217170714b7b07a57e3&d=5> (дата звернення: 20.05.2023).
17. Кальова А. Обрання ефективного способу захисту порушених прав: практика Верховного Суду. URL: <https://sud.ua/ru/news/sudebna-ya-praktika/171314-obrannya-efektivnogo-sposobu-zakhistu-porushenikh-prav-praktika-verkhovnogo-sudu> (дата звернення: 20.05.2023).
18. Навальнева Н. Санкція як правовий засіб у механізмі правового регулювання цивільних відносин. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 3. С. 40–45.

Olena Shtefan

Doctor of Legal Sciences/Dr. Habil. (Law), Associate Professor, Leading Researcher of the Intellectual Property Rights Protection Department of the Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Requirements and methods of protection of copyright and related rights: correlation of concepts. This article is dedicated to distinguishing the concepts of «requirement» and «methods of protection». The need to distinguish between these concepts is related to the provision of civil procedural legislation, which contains various procedural consequences regarding the requirements and methods of protection that the plaintiff, through the court, applies to the defendant. It is the plaintiff who must exercise his right when applying to the court to determine his demands against the defendant and choose the way to protect his violated, unrecognized or disputed rights, freedoms or interests. The court has the duty to consider and decide the case exclusively within the limits of the stated requirements. At the same time, under certain circumstances, the court may apply the method of protection that it considers effective, taking into account the specific circumstances of the case. Effective legal protection of copyright and/or related rights depends on the forms, methods and means of protection chosen by the subject of law. It should be taken into account that the requirements are specified in the methods of protection, which in turn are specified in the means of protection — sanctions. At the same time, «requirements», «methods of protection» and «means of protection» are different legal concepts, although they are mutually dependent.

The existing legal limitation of the court, led to the emergence of such concepts as «improper method of protection» and «ineffective method of protection» in the civil procedural doctrine and law enforcement practice of the court. If the plaintiff chooses an inappropriate method of defense when applying to the court, this becomes the basis for refusing to satisfy the claims, and if the plaintiff chooses an ineffective method of protecting the violated right, it leads to the refusal to satisfy the claims.

The conducted study of the provisions of material and procedural legislation allows us to talk about the need to make changes to the material legislation in order to *clearly* regulate the requirements, methods of protection and sanctions for violation of copyright and/or related rights. In turn, such changes will make it possible to implement the general legal principle of legal certainty, which is a component of the principle of the rule of law.

Keywords: copyright, methods of protection, requirements, lawsuit, subject of lawsuit, means of protection

Подано / Submitted: 05.06.2023

Доопрацьовано / Revised: 01.09.2023

Прийнято до публікації / Accepted: 08.09.2023